अध्याय 3: शिशुलालनम्

विषय-सूची

7 प्रश्नावली · 9 प्रश्न

प्रश्नावली 1	एकपदेन उत्तरं लिखत	1 प्रश्न
प्रश्नावली 2	अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत	1 प्रश्न
प्रश्नावली 3	रेखाङ्कितेषु पदेषु विभक्तिं तत्कारणं च उदाहरणानुसारं निर्दिशत	1 प्रश्न
प्रश्नावली 4	यथानिर्देशम् उत्तरत	1 प्रश्न
प्रश्नावली 5	अधोलिखितानि वाक्यानि कः कं प्रति कथयति	1 प्रश्न
प्रश्नावली 6	मञ्जूषातः पर्यायद्वयं चित्वा पदानां समक्षं लिखत / विशेषण-विशेष्यपदानि योजयत	2 प्रश्न
प्रश्नावली 7	सन्धिः / सन्धि-विच्छेदः	2 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — एकपदेन उत्तरं लिखत

प्रश्न 1

(क) कुशलवौ कम् उपसृत्य प्रणमतः? (ख) तपोवनवासिनः कुशस्य मातरं केन नाम्ना आह्वयन्ति? (ग) वयोऽनुरोधात् कः लालनीयः भवति? (घ) केन सम्बन्धेन वाल्मीकिः लवकुशयोः गुरुः? (ङ) कुत्र लवकुशयोः पितुः नाम न व्यवह्रियते?

हल

प्रत्येकस्य प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन दत्तम्।

उत्तर: (क) रामम् (ख) देवी (ग) शिशुजनः (घ) उपनयनोपदेशेन (ङ) तपोवने

प्रश्नावली 2 — अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत

प्रश्न 1

(क) रामाय कुशलवयोः कण्ठाश्लेषस्य स्पर्शः कीदृशः आसीत्? (ख) रामः लवकुशौ कुत्र उपवेशयितुम् कथयति? (ग) बालभावात् हिमकरः कुत्र विराजते? (घ) कुशलवयोः वंशस्य कर्ता कः? (ङ) कुशलवयोः मातरं वाल्मीकिः केन नाम्ना आह्वयति?

हल

प्रत्येकस्य प्रश्नस्य उत्तरं संस्कृतभाषया पूर्णवाक्येन दत्तम्।

उत्तर: (क) रामाय कुशलवयोः कण्ठाश्लेषस्य स्पर्शः हृदयग्राही आसीत्। (ख) रामः लवकुशौ स्वाङ्के उपवेशयितुम् कथयति। (ग) बालभावात् हिमकरः पशुपति-मस्तके विराजते। (घ) कुशलवयोः वंशस्य कर्ता सहस्रदीधितिः आसीत्। (ङ) कुशलवयोः मातरं वाल्मीकिः ‘वधू’ इति नाम्ना आह्वयति।

प्रश्नावली 3 — रेखाङ्कितेषु पदेषु विभक्तिं तत्कारणं च उदाहरणानुसारं निर्दिशत

प्रश्न 1

रेखाङ्कितेषु पदेषु विभक्तिं तत्कारणं च उदाहरणानुसारं निर्दिशत — (क) … (ख) … (ग) … (घ) … (ङ) …

हल

प्रत्येकस्य रेखाङ्कितपदस्य विभक्तिः तस्याः कारणं च निर्दिष्टम्।

उत्तर: विभक्तिः — तत्कारणम् (क) द्वितीया — ‘उप (उपसर्ग) + विश्’ धातु योगे (ख) द्वितीया — ‘धिङ्’ योगे (ग) द्वितीया — ‘अधि (उपसर्ग) + आस्’ धातु योगे (घ) तृतीया — ‘अलम्’ योगे (ङ) द्वितीया — ‘उप (उपसर्ग) + सृ’ धातु योगे

प्रश्नावली 4 — यथानिर्देशम् उत्तरत

प्रश्न 1

(क) 'जानाम्यहं तस्य नामधेयम्' अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्? (ख) 'किं कुपिता एवं भणति उत प्रकृतिस्था' — अस्मात् वाक्यात् 'हर्षिता' इति पदस्य विपरीतार्थकपदं चित्वा लिखत? (ग) 'विदूषकः (उपसृत्य) आज्ञापयतु भवान्!' अत्र 'भवान्' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्? (घ) 'तस्मादङ्क-व्यवहितम् अध्यास्यताम् सिंहासनम्' — अत्र क्रियापदं किम्? (ङ) 'वयसस्तु न किञ्चिदन्तरम्' — अत्र आयुषः इत्यर्थे किं किं पदं प्रयुक्तम्?

हल

निर्देशानुसारं प्रत्येकस्य प्रश्नस्य उत्तरं दत्तम्।

उत्तर: (क) अहम् (ख) कुपिता (ग) रामाय (घ) अध्यास्यताम् (ङ) वयसः

प्रश्नावली 5 — अधोलिखितानि वाक्यानि कः कं प्रति कथयति

प्रश्न 1

अधोलिखितानि वाक्यानि कः कं प्रति कथयति — (क) ... (ख) ... (ग) ... (घ) ... (ङ) ...

हल

प्रत्येकस्य वाक्यस्य वक्ता श्रोता च निर्दिष्टः।

उत्तर: कः — कम् (क) रामः — लवकुशौ (ख) विदूषकः — कुशम् (ग) कुशः — रामम् (घ) लवः — विदूषकम् (ङ) रामः — विदूषकम्

प्रश्नावली 6 — मञ्जूषातः पर्यायद्वयं चित्वा पदानां समक्षं लिखत / विशेषण-विशेष्यपदानि योजयत

प्रश्न 1

मञ्जूषातः पर्यायद्वयं चित्वा पदानां समक्षं लिखत — मञ्जूषा: शिवः, शिष्टाचारः, शशिः, चन्द्रशेखरः, सुतः, इदानीम्, अधुना, पुत्रः, सूर्यः, सदाचारः, निशाकरः, भानुः

हल

मञ्जूषातः प्रत्येकस्य पदस्य समक्षं पर्यायपदं लिखामः —
शिवः — चन्द्रशेखरः
शिष्टाचारः — सदाचारः
शशिः — निशाकरः
सुतः — पुत्रः
इदानीम् — अधुना
सूर्यः — भानुः

उत्तर: शिवः — चन्द्रशेखरः; शिष्टाचारः — सदाचारः; शशिः — निशाकरः; सुतः — पुत्रः; इदानीम् — अधुना; सूर्यः — भानुः

प्रश्न 2

विशेषण-विशेष्यपदानि योजयत — विशेषण पदानि: (1) उदात्तरम्यः (2) अतिदीर्घः (3) समरूपः (4) हृदयग्राही (5) कुमारयोः ; विशेष्य पदानि: (क) समुदाचारः (ख) स्पर्शः (ग) कुशलवयोः (घ) प्रवासः (ङ) कुटुम्बवृत्तान्तः

हल

प्रत्येकं विशेषणपदं तस्य उचितेन विशेष्यपदेन सह योजितम्।

उत्तर: (1) उदात्तरम्यः — समुदाचारः (2) अतिदीर्घः — प्रवासः (3) समरूपः — कुटुम्बवृत्तान्तः (4) हृदयग्राही — स्पर्शः (5) कुमारयोः — कुशलवयोः

प्रश्नावली 7 — सन्धिः / सन्धि-विच्छेदः

प्रश्न 1

(क) अधोलिखितपदेषु सन्धिं कुरुत — (क) द्वयोः + अपि (ख) द्वौ + अपि (ग) कः + अत्र (घ) अनभिज्ञः + अहम् (ङ) इति + आत्मानम्

हल

प्रत्येकस्य पदस्य सन्धिः कृतः।

उत्तर: (क) द्वयोः + अपि = द्वयोरपि (ख) द्वौ + अपि = द्वावपि (ग) कः + अत्र = कोऽत्र (घ) अनभिज्ञः + अहम् = अनभिज्ञोऽहम् (ङ) इति + आत्मानम् = इत्यात्मानम्

प्रश्न 2

(ख) अधोलिखितपदेषु विच्छेदं कुरुत — (क) अहमप्येतयोः (ख) वयोऽनुरोधात् (ग) समानाभिजनौ (घ) खल्वेतत्

हल

प्रत्येकस्य पदस्य सन्धि-विच्छेदः कृतः।

उत्तर: (क) अहमप्येतयोः = अहम् + अपि + एतयोः (ख) वयोऽनुरोधात् = वयः + अनुरोधात् (ग) समानाभिजनौ = समान + अभिजनौ (घ) खल्वेतत् = खलु + एतत्